

אל תתחבר לרשע

פרשת לך לך (2)

בפסוק "וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו" (בראשית יג, יד) אנו שומעים מין גערה-אלהית, ומעיר רש"י (ע"פ ב"ר מא/ח) "כל זמן שהרשע עמו, היה הדיבור פורש ממנו". כלומר, מעיין הנבואה נסתתם מאברהם למרות שכל עסוקו היה בקירוב רחוקים. ואמנם "אלה וקוץ בה" - יש לזהר מהנזק המתלווה גם להנהגה טובה! כדברי ר' לוי יצחק מברדיצ'וב "מי שרוצה להעלות את חברו מטיט ורפש, שצריך גם הוא לירד סמוך לטיט להעלות אותו" ("קדושת לוי", תחילת שיר השירים). זאת אומרת, המעלה את הרשע אמנם עושה מצוה עצומה (זהר ח"ב עמ' קכח-קכט) אבל יש כאן השפעת גומלין, והצדיק המשתדל לתקן את הרשע הריהו זקוק לנקיון-עצמי מתמיד כדי שלא תדבק בו משהו מגישותיו ודעותיו של הרשע.

קודם כל עלינו לברר משום מה אנו טופלים אשמה בלוט, הרי מעלותיו רבות.

1. ראשית, אופן הסתכנותו בכדי לגמול חסד עם אורחים היתה מיוחדת, ומביתו של אברהם למד (זהר ח"א דף קה).
2. ועוד אופיו גנוז בשמו (כמו שלמדנו ביומא פג: שרבי מאיר היה מעיין בשמו של אדם ומבחין מה היא אישיותו) כי 'לוט' ענינו הסתרה. "בשעה שאמר אברהם על שרה 'אחותי היא' היה לוט יודע ושותק" (ב"ר נא/ו) ובשכר זה ניצול מן המהפיכה בסדום.
3. והנה מפורש שאחרי שנים רבות ישב בסדום, עדיין קיים מצוות פסח, כמו שלמד בבית אברהם, ואכל מצות (רש"י לבראשית יט, ג).

ברם לוט היה שקוע באהבת כסף, וזהו סרך עבודה זרה.

- בעת שהמלאכים הפצירו בו לעזוב את העיר, כתוב "ויתמהמה, ויחזיקו האנשים בידו" (יט, טז) וטעם הנגינה שם הוא 'שלשלת' - כלומר עיכוב מתמשך ג' פעמים. ומפרש שם רש"י: "כדי להציל ממונו". הרי אנו יודעים שכאשר אומרים לבן-אדם שעוד מעט תרד גפרית ואש מן השמים וכל מי ומי שיימצא שם ימות מיתה איומה, פשיטא שהטבע האנושי מלחיץ את האדם לנוס על נפשו כל עוד הוא חי, פן ח"ו תקדים הפורענות אפילו בדקות ספורות והוא עדיין נמצא בטווח-האש. וכאן, העיכוב מלמדנו על השתקעותו באהבת הממון. והרי כל השנים הללו הוא ראה את אורחות-חיייהם הנלוזים של שכניו (וכמפורש בפרוטרוט בסנהדרין קט:) ואעפ"כ לא היה יכול להשתלט על עצמו לעזוב את העיר.

- "לוט לא ישב בסדום אלא מפני ממונו" (ירושלמי, סנהדרין יח)

- "היה מלוה להן ברבית" (ב"ר נא/ו).

- הננו מוצאים תכונה זו בתחילת דרכו. - "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואוהלים... כי היה רכושם רב... ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט" (בראשית יג, ה-ז) ומפרש שם רש"י שרועי לוט היו מרעים צאנם בשדותיהם של נכרים, ויש בכך משום גזל.

- וגם אח"כ, כאשר אברהם הציע לאחיינו להפרד, ולבחור לו את הימין או השמאל. לכאורה, כל בעל נימוס ובעל הכרת חובת-תודה, יאמר לדודו "תבחר אתה מה שטוב לך, וממה שישאר אני מוכן לקבל". אבל לא כך היה. לוט נשא את עיניו "וירא אל כל ככר הירדן כי כולה משקה... כן ה"י" (פסוק יז) ובחר לו לעצמו "מנה דשנה", והשאיר שיריים לדודו, רבו ומחנכו, מטיבו בכל טוב אשר רק בזכותו התעשר (רש"י לפסוק ה'). הרי מכאן שהיה לוט להוט אחרי הממון.

מבואר בזהר (פד/א) כי לוט רצה לעבוד ע"ז של יושבי הארץ. – כדאי לנו לברר איזה ע"ז היא זו?
מבואר בנצ"ב שהשם "ארץ כנען" בא מלשון סחורה (הושע יב, ח, ישעיה כג, ח) "הכנענים היושבים על הים ועל
יד הירדן שעוסקים במסחר המים (=סחר יצוא ויבוא) היו משוקעים בתאוות ביותר" (יהעמק דברי, ויקרא יח, א).
אברהם אבינו בקש מהאורחים "רחצו רגליכם" כי לא רצה להכניס אבק ע"ז לביתו (ב"ר נ/ד). ותמוה,
משום מה ישתחוו הערבים לאבק שעל רגליהם? מבאר שם ה"יפה תואר" "ולפי שעיקר ההשתדלות
בְּרַגְלִים ללכת בימים ובמדברות לכן היו משתחווים לאבק שברגליהם, שהיו מייחסים כל הצלחתם
לאבק העולם ברגליהם ממרוצתם והשתדלותם. אבל באמת זהו כפירה גמורה כי הכל בידי שמים,
ומה מצעדי גבר כוננו".

ובכן, אברהם היה נדיב העולם ומפזר מממונו לאחרים ומסרב לקבל מתנות, אפילו במקום שהיה
"מגיע לו" (בראשית יד, כג) משא"כ לוט שחמד את ההון - וזהו סרך ע"ז. בעל ספר "צרור המור" (ממגורשי ספרד)
כותב (בפרשת תזריע) על מדה זו כך: "היא אם לכל המחלות ולכל העבירות, והרי הוא ככופר בעיקר...
אחרי שחושב שהעולם שלו וביתו שלו. וזה היה עון סדום וחברותיה... וזה היה עון נבל הכרמלי שנגפו
ה' בעשרה ימים. לא על דוד בלבד, אלא לפי שהיה צר עין וכפר בעיקר וחשב שהכל שלו ולא מיד ה'.
ולכן אמר "מי דוד ומי בן ישי... ולקחתי את לחמי ואת מימי ואת טבִּחְתִּי אשר טִבַּחְתִּי לגוזזי ונתתי
לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה" (שמו"א כה, י-יא) הורה בזה על רשעותו, כי בצרת עינו ובנבלותו היה
חושב שהיה לחמו ומימיו (שלו), וכחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה... ועליו נאמר 'אמר נבל בלבו
אין אלהים' (תהלים יד) לרמוז כי אחר שלא עשה טוב עם דוד ואנשיו, הרי הוא כופר ביחידו של עולם,
וזהו שם 'אין עושה טוב, אין גם אחד'" (=ה' אחד).

ולכן, גם צדיק מופלא כאברהם אבינו חייב להתרחק מחברת הרשע. כדברי הרמב"ם (בהל' דעות, תחילת פ"ו)
שהאדם מושפע בעל כורחו מהסובבים אותו. אמנם אברהם אבינו עסק בהטבה לזולת ואפילו בצורה
מופלגת. אבל נוהר היה תמיד לשמור בליבו את ההסתייגות ואת הסלידה ממעשיהם הרעים. ובזוהר
(ח"א, קה).

ישנו מאמר נפלא בענין זה, ובו מבואר שאף לאחר שנתבשר אברהם אבינו שה' עתיד להפוך את סדום,
אברהם לא התחנן אל ה' להציל את לוט אישית ושלא תפרע ממנו מדת הדין. וכתוב מפורש "וישקף
(אברהם) על פני סדום" (בראשית יט, כח). וידוע כי כל "השקפה" היא לרעה פרט לפרשת וידוי מעשרות (רש"י
לבראשית יח, טז). ובכן גם כאן הביט אברהם בעין של זעם וקפידא, על קלקוליהם של אנשי סדום, למרות
שָׁךְ להציל אותם משביים (בראשית י"ד).

ומצאנו דבר נפלא בדברי מהר"ל שכאשר ה' הציע לאברהם בברית בין הבתרים לבחור במה יתייסרו
ישראל אם בגיהנם או בשיעבוד מלכיות (ב"ר מד/כא) בחר אברהם בגיהנם "שכן דרך הצדיקים
לשנאות עושי רשעה ולפיכך ברר אברהם את הגיהנום, אבל הקב"ה מלא רחמים מביא יסורים על
האדם לכפר ולנקותו ולהצילו מן הגיהנם ולכן ברר לו המלכיות" (יגבורות ה"י, סוף פ"ח).

ומכאן שמענו לקח טוב, כי גם בעת שאנו עוסקים בקירוב הרחוקים, צריכים לנצור בלב על מדה
מסוימת של התרחקות וסלידה ממעשיהם הנלוזים. ללא איזון שכזה, עלול להיות קלקול כלשהו
בקירוב זה, וראיה לכך מאברהם אבינו.